

ЛІРИКА КОБЗАРЯ – ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ КОМПОЗИТОРІВ

Поезія найвищої любові до «святої України» виросла з фольклорного джерела і стала найголовнішим рушієм творчого життя Т. Шевченка. Україною, її славною історією, народною культурою, українськими піснями був сповнений весь внутрішній світ поета.

Т. Г. Шевченко – постать велетенська. Серед світових геніїв важко назвати ім'я поета, вірші якого перелились би таким широким потоком у музичні твори. Автор книжки «Полум'яне слово Шевченка в музиці» Ніна Королюк привертає увагу на те, що «зі зверненням професійних композиторів до поезії Кобзаря в українській музиці виникає окремий могутній пласт – музична Шевченкіана, яка вражає своєю свіжістю, різнобарвністю і невичерпністю» [2, 12].

Традицію озвучення Шевченкової поезії потужно заклали композитори ХІХ ст., насамперед М. Лисенко. До творчості Т. Шевченка зверталися композитори: П. Ніщинський («Вечорниці» до драми «Назар Стодоля»), А. Вахнянин («Садок вишневий»), С. Воробкевич («Думи мої», «Минають ночі» тощо), М. Вербицький («Заповіт»), М. Аркас (опера «Катерина»).

Солоспів, створені на вірші Т. Шевченка композиторами, серед яких: П. Сокальський, В. Заремба, А. Вахняни та ін., стали народними піснями. Серед великого музичного розмаїття особливе місце посідає поезія Т. Шевченка у романсовій ліриці українських композиторів. Поезія Т. Шевченка - основа для написання безлічі хорових творів.

М. Лисенко – неперевершений, найглибший і найгрунтовніший інтерпретатор поезій Т. Шевченка ХХ ст. Це дивовижний випадок, коли композитор звертався до поезії одного автора протягом усього свого життя. Його цикл «Музика до Кобзаря» містить 87 творів різних жанрів і форм, серед яких: 56 романсів, 19 хорів, 9 вокальних ансамблів і 3 кантати. Із «Кобзаря» Т. Шевченка, М. Лисенко, власне, розпочав свій творчий шлях.

Щорічно М. Лисенко організовував концерти пам'яті Т. Шевченка, де породив нову концертну форму – змішаний концерт. Неоціненне значення М. Лисенка – «Шевченка в музиці» – як називали його ще за життя, для української культури та для України взагалі.

В Україні неможливо знайти композитора, який би не звертався до поезії Т. Шевченка. До спадщини поета також зверталися класики російської музики: М. Мусоргський (вокальні твори «Гопак» і «Дніпро»), П. Чайковський (романс «Вечір», «Садок вишневий коло хати»), С. Рахманінов (дума «Минають дні, минають ночі»).

Початок ХХ ст. ознаменувався кантатами та хорами С. Людкевича (відома кантата-симфонія «Кавказ»), К. Стеценка («У неділеньку у святую»), Л. Ревуцького (кантати-поєми «Хустина» та «Ой чого ти почорніло»), вражаючими творами Б. Лятошинського («За байраком байрак», «Із-за гаю сонце сходить») та багатьма іншими. З'являються музично-театральні, симфонічні та хорові полотна М. Вериківського, К. Данькевича, Г. Майбороди, Є. Станковича, Л. Дичко.

Музикальність, наспівність Шевченківської поезії дуже близька до народнопісенної творчості.

Учень і послідовник М. Лисенка – видатний композитор С. Людкевич, акцентував передусім на високій художній вартості Лисенкових солоспівів з «Музики до Кобзаря» Т. Шевченка» та органічній єдності слова і музики. С. Людкевич - перший дослідник народнопісенної основи поезії Шевченка, писав, що він не складав, а виспівував свої поезії, хоч і без мелодії, визначивши одну важливу особливість – вільний перехід від одного ритму до іншого.

Вимоги щодо інтерпретації поезії Кобзаря С. Людкевич сформулював таким чином: «Без розуміння українських народних пісень нема й бесіди про розуміння й інтерпретування Шевченка... Музика Т. Шевченка мусить бути так само живим вицвітом українських народних пісень, як його поезія» [3, с. 128].

Спілкування Т. Шевченка з музикантами свого часу сприяло розширенню музичного світогляду поета. Він був дуже чутливим, тонким музикантом-інтерпретатором, вдумливим музикантом-критиком, музикантом-мислителем. На думку видатного українського музикознавця М. Гордійчука, Т. Шевченко – «наймузикальніший» поет у світовій літературі. Недаремно свою збірку поетичних творів назвав «Кобзарем». Адже кобзар – це, власне, не стільки поет, скільки співець. Та й свої поетичні твори Т. Шевченко часто трактував як пісні-думи.

Однією з багатьох сфер уподобань поета був спів. Сучасники поета відзначали чудове виконання ним народних пісень. За свідченням друзів, Т. Шевченко мав тенор, а можливо, баритон з високими верхніми нотами. Всі, хто знав Т. Шевченка, відзначали, що його спів мав великий емоційний вплив на оточуючих. М. Білозерський згадує: «Мою матір особливо зачаровував Шевченко своїми співами: ходить, бувало, по залі, заклавши руки назад, опустивши вниз свою думну голову; шия зав'язана шарфом, вираз обличчя сумний, голос тихий і тонкий; мати бувало плаче від його пісень». [4, с. 71] Саме народна пісня, як зазначав О. Гончар, була «матір'ю Шевченкової поезії» [1, с. 6], саме вона збагачувала його поезію народнопісенними епітетами, риторичними запитаннями та зверненнями.

Серед авторів слід назвати М. Вербицького, К. Стеценка, Я. Степового, А. Кос-Анатольського, Д. Клебанова, Л. Колодуба, Ю. Мейтуса, М. Скорика, Д. Січинського, В. Барвінського, Г. Майбороду та ін. Глибоким розумінням близькості поетичної творчості поета до народнопісенної проникнуті праці Ф. Колесси («Студії над поетичною творчістю Шевченка»), М. Шагінян («Тарас Шевченко»), М. Рильського, який ставив поета поряд з такими світочами, як О. Пушкін, Г. Гейне, А. Міцкевич, Ш. Руставелі.

Значна частина творів вищеназваних композиторів надрукована 1961 р. у Києві в Ювілейному збірнику «Вокальні твори українських композиторів на слова Тараса Григоровича Шевченка». У 1989 році вийшов збірник романсів (упор. В. Варицький) та збірник хорів (упор. Н. Любченко).

Саме своєрідність поетичної спадщини Т. Шевченка надала вокальній музиці українських композиторів самотності і неповторності.

Кожен, хто читатиме «Кобзар» Т. Шевченка, не зможе не помітити, що у плетиво своїх оригінальних творів він вводив народні пісні. Скільки ж він їх знав, тих «звуків України», про які писав. Герої його поезії співали і в горі, і в радості. Без сумніву, серце великого поета надихалось живим словом української пісні, і дотепер він вражає нас своєю безмежною обізнаністю в царині українського фольклору.

Література

1. Гончар О. Вічне слово / О. Гончар // Тарас Шевченко Кобзар. – К., Дніпро, 1985. – С. 624
2. Королюк Н. Полум'яне слово Шевченка в музиці: Хорова творчість українських композиторів / Ніна Королюк. – К., Видавництво імені Олени Теліги, 1995. – С. 198.
3. Людкевич С. Про основу і значення співності в поезії Шевченка // Дослідження, статті. – К., 1976. – С. 224.
4. Спогади М. Білозерського // Киевская старина. – 1882. – №10.